

MÉRÉSEKKEL TÁMOGATOTT HEGESZTÉSI VARRAT ÉLETTARTAMVIZSGÁLAT AZ ECON ENGINEERING KFT-NÉL

PHYSICAL TEST AIDED NUMERICAL LIFETIME ESTIMATION OF WELDED JOINTS AT ECON ENGINEERING KFT

Dr. Turcsán Tamás, PhD, tamas.turcsan@econengineering.com

ÖSSZEFOGLALÁS

A mérési feladat során keletkező élettartam görbék egy vasúti forgóváz hegesztett kötéseinek numerikus élettartamvizsgálata során szolgáltatott bemeneti paramétereket. A fárasztóvizsgálatok során egy tompavarrattal és egy T kötéssel rendelkező S355NL anyagminőségű acéllemezekből álló mintasorozat került tesztelésre különböző terhelési szintek mellett. A meghatározott élettartamgörbék növelték a számítási eredmények megbízhatóságát a kizárólag szakirodalmi, vagy adatbázisban fellelhető élettartamgörbék használatával összevetve.

ABSTRACT

Presented work is connected to numerical lifetime analysis of railway bogie welded joints which calculation was aided by the measured fatigue curves of welded butt and T joints in this project. Using these fatigue curves resulted in more reliable calculated lifetime compared to the literature-based or database-given curves for welded joints of measures S355 NL steel.

1. BEVEZETÉS

Egy vasúti forgóváz numerikus élettartam számításánál nem csak a vonatkozó EN 13749 [1] szabvány által megadott terhelések pontos megadására van szükség. A végeelemes modell által szolgáltatott eredményeket alapvetően befolyásolják az alapanyag mérnöki konstansain felül a vizsgált hegesztett kötések élettartam görbéi a terhelő feszültség függvényében. Az élettartam görbékkel kapcsolatban az alapfém esetében általában megbízható mérési adatok állnak rendelkezésre, azonban a varratok esetében az alapfémtől eltérő, általában kisebb élettartamokra lehet számítani, amit befolyásol nem csak a varrat típusa, hanem a hegesztés során fennálló egyes technológiai paraméterek, illetve környezeti tényezők is. Mindezeket

figyelembe véve érdemes a számításokat méréssel alátámasztott élettartam görbékre alapozni, így elkerülni az esetleges tévedéseket.

2. A MÉRÉSI FELADAT LEÍRÁSA

A fárasztóvizsgálat során két különböző típusú S355 NL minőségű lemezanyagból készített hegesztett kötésekben vizsgáltunk mintákat. Az első típus 14 mm vastagságú lemezekből álló V varrattal rendelkező, lapos próbatestcsalád volt. A második típus egyoldalú sarokvarrattal ellátott T kötés volt 12 és 14 mm vastagságú lemezek között. A fárasztóvizsgálatokhoz használt lemezekben, még a próbatestek kivágása előtt penetrációs tesztet végeztek a hegesztések minőségének ellenőrzésére. A tesztelt minták mindegyikéről készültek töretfelületi képek, amik segítségével azonosítható volt a repedésterjedés útja. Az elvégzett statikus és dinamikus fárasztó tesztek előre meghatározott terhelési szinteken kerültek elvégzésre a későbbi számításokhoz szükséges feszültség-terhelési ciklusszám (S-N) görbék meghatározása érdekében. az S-N görbék meghatározása során sor került nem csak az élettartam/feszültség szórás figyelembevételére, hanem a közép-feszültség (Goodman) korrekcióra is.

3. MÉRÉSI ELRENDEZÉS

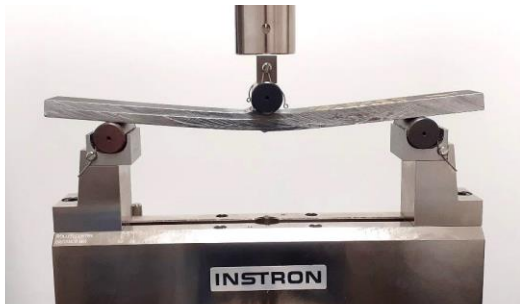
3.1. Terhelő berendezés

A mérések során egy Instron 8801-es típusú szervohidraulikus terhelő berendezést használtunk, amelynek névleges terhelhetősége ± 100 kN, a terhelő munkahenger lökethossza 150 mm. A terhelőgép vezérlése és a mérési adatok kinyerése Instron 8800MT digitális kontrollor és WaveMatrix 2 dinamikus vizsgáló szoftver segítségével történt.

3.2. Tompavarratok vizsgálata

A tompavarratok esetében az Instron gyári (2810-181 sorozatszámú) hárompontos hajlító

feltétjét alkalmaztuk, 250 mm-es alátámasztási távolsággal. Az S355 NL alapanyagú lapos próbatestek névleges szélessége 38 mm, hossza 352 mm, míg vastagsága 14 mm volt. Az elvégzett vizsgálat így mind a készülék, mind a próbatest méretek tekintetében megfelelt az ASTM E190 szabványnak [2] (1. ábra).

1. ábra. A tompavarratok vizsgálata során használt mérési elrendezés

A mérés során az 1. ábrán látható eszközökön felül semmilyen más berendezés nem került alkalmazásra tekintve, hogy a mérés erővezérelt üzemmódban zajlott. Az aktuátor rúd elmozdulásából mérhető lehajlás szolgált inputként a repedés kialakulásának és terjedésének elemzéséhez. A fenti elrendezést tekintve kizárólag pozitív terhelési hányaddal ($R > 0$) volt módunk mérést végezni.

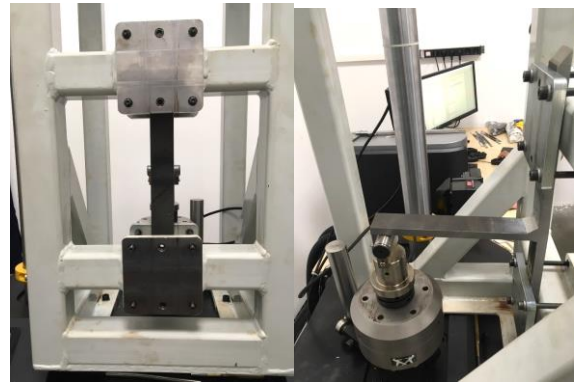
A vizsgálat során ébredő hajlítófeszültség analitikusan meghatározható az alábbi (1) egyenlet szerint [3]:

$$\Delta\sigma_{BW} = \frac{3 \cdot L \cdot (F_{max} - F_{min})}{2 \cdot b \cdot h^2}, \quad (1)$$

ahol $\Delta\sigma_{BW}$ [MPa] a tompavarraton ébredő feszültség tartomány, L [mm] alátámasztási távolság, F_{max} , F_{min} [N] a berendezés által kifejtett maximum és minimum terhelések, b [mm] próbatest szélessége, h [mm] próbatest lemezvastagsága.

3.3. Sarokvarratok vizsgálata

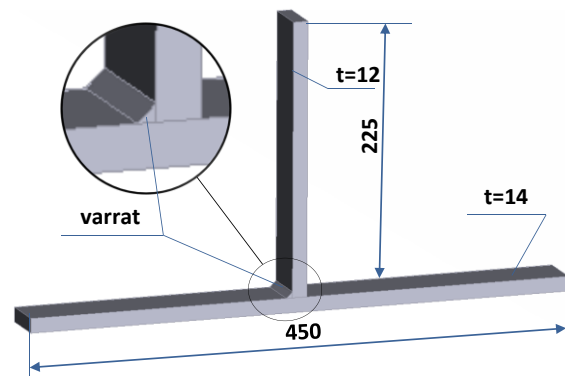
A sarokvarratok vizsgálatakor egy saját fejlesztésű acél szelvényekből álló hegesztett terhelőkeretet alkalmaztunk (2. ábra), amely úgy került megtervezésre, hogy a fázasztás során jelentkező dinamikus igénybevételekre minimális alakváltozást szenvedjen.

2. ábra. A sarokvarratok vizsgálata során használt mérési elrendezés hátulról (balra), valamint oldalnézetből (jobbra)

A T kötések befogott szárai közötti távolság 180 mm volt, ami realisztikus viselkedést biztosított a varrat környezetében, így elősegítve az élettartamvizsgálatokat.

A sarokvarratok szintén S355NL anyagminőségű lemezeket kötöttek össze, amelyek esetében az alaplemez 14 mm, az alaplemezre hegesztett egység 12 mm lemezvastagsággal bírt. A próbatestek további méreteit a 3. ábra szemlélteti.

3. ábra. A sarokvarrattal ellátott próbatestek befoglaló méretei CAD modellen szemléltetve

A sarokvarratban ébredő feszültség meghatározása a tompavarratos próbatesttel ellentétben, a geometriai felépítésből adódóan nem határozható meg egyszerű analitikus összefüggéssel. Ez esetben a terhelő erővel arányos feszültség előzetes végeeselemes számítások során került meghatározásra.

4. FÁRASZTÓVIZSGÁLATOK

4.1. Terhelések és ciklusszámok

A vizsgálatok erővezérelt módban, több különböző 0,1 és 0,5 közötti maximális és minimális terhelése arányát leíró R tényező

mellett kerültek kivitelezésre. Az az élettartam különböző közép feszültség melletti kimérése jó alapot szolgáltatott a közép feszültség korrekciójához a későbbi hegesztett alváz számításainál. A megcélzott terhelési ismétlésszám (>100 000 ciklus) a nagyciklusú kifáradás (high cycle fatigue, HCF) tartományába esik. Az alkalmazott terhelési frekvencia megválasztásánál szem előtt kell tartanunk a mérési időtartamot és a mérőgép korlátait is, mindezek alapján 10 Hz került beállításra. A varratokban kialakuló repedések figyelésére az erővezérlés mellett tapasztalható terhelési amplitúdó növekménye került monitorozásra. Amennyiben a terhelési ciklus függvényében ez a növekmény túl megy egy határon, akkor az a szemmel látható repedések megjelenése előtt jelezheti a merevség csökkenést, egyúttal belső repedések instabil terjedését. Természetesen minden tesztet a látható repedések megjelenéséig igyekeztünk elvinni és mindegyik töretfelületről fényképes dokumentációt készíteni.

A terhelési szintek meghatározásánál a főszempont az volt, hogy a próbatestek kritikus keresztmetszete az elasztikus tartományon belül maradjon a HCF elérése érdekében, így a becsült élettartam 5E5 és 5E6 közé esőnek ígérkezett, amely tartomány egybevág a releváns EN 13749-es szabványban [1] deklarált forgóvázakra érvényes maximális ciklusszámmal. Amely minta elérte és meghaladta az 5E6 ciklust, azt a kifáradási határt elérteként kezeltük és a ciklikus vizsgálatot megszakítottuk.

4.2. Fárasztóvizsgálatok kiértékelése

Az erővezérelt terhelési módszerből kiindulva objektív kiértékelési módszernek bizonyult a teherbíróképesség monitorozására a terhelési amplitúdó változásának megfigyelése. A merevség csökkenését ez esetben az elmozdulás tartományának kiszélesedésével jár, amelynek relatív gradiense a (2) összefüggés segítségével írható le [3]:

$$(\overline{g_{\Delta}})_i = \frac{(g_{\Delta})_i}{\left(\frac{\sum_{j=1}^i (g_{\Delta})_j}{i}\right)}, \quad (2)$$

ahol $(\overline{g_{\Delta}})_i$ [-] a relatív elmozdulás-tartomány gradiense az i -edik rögzített terhelési állapot mellett, $(g_{\Delta})_i$ [mm/ciklus], elmozdulási tartomány gradiense az i -edik rögzített állapotban, j egy index a teszt kezdetétől a

tényleges i -edik rögzített állapotig. Az elmozdulási tartomány két egymást követő rögzített állapot között a (3) egyenlet adja meg [3]:

$$(g_{\Delta})_i = \frac{\Delta s_i - \Delta s_{i-1}}{\log(N_i) - \log(N_{i-1})}, \quad (3)$$

ahol Δs_i és Δs_{i-1} [mm] elmozdulás tartományok az i -edik és az $(i-1)$ -edik rögzített állapotban a teszt során, N_i és N_{i-1} [ciklus] akkumulált ciklusok az i -edik és az $(i-1)$ -edik rögzített állapotban a teszt során.

A relatív elmozdulás gradiense önmagában egy olyan mennyiség, amely képes minősíteni az elmozdulás tartomány két egymást követő ciklusban történt változását. Ezen paraméter értéke alapján két fő esemény következhet be:

- 1) $(\overline{g_{\Delta}})_i$ értéke közel 1: ez azt mutatja, hogy az elmozdulási tartomány gradiense jó közelítéssel konstans. Ez tipikusan akkor jelentkezik, ha stabil repedésterjedés van jelen, amely a hegesztett kötések élettartamának jó részén fennállhat.
- 2) $(\overline{g_{\Delta}})_i$ értéke >1 : ez esetben az elmozdulási tartomány gyorsuló ütemben nő, ami egyértelmű jele az instabil repedésterjedésnek és a közelgő rideg törésnek.

A relatív elmozdulás tartomány értéke minden egyes terhelési ciklus esetén meghatározható. Ezen eredmény birtokában pedig maga az élettartam (N_f) egy logaritmikuskálán végzett lineáris interpoláció eredményeként határozható meg az alábbi (4) összefüggés szerint [3]:

$$N_f = e^{N_{low} + k}, \quad (4)$$

$$k = \frac{\log(N_{up}) - \log(N_{low})}{(\overline{g_{\Delta}})_{up} - (\overline{g_{\Delta}})_{low}} \cdot ((\overline{g_{\Delta}})_{lim} - (\overline{g_{\Delta}})_{low}), \quad (5)$$

ahol N_{low} az a kisebb ciklusszám, amely annak az állapotnak felel meg, amikor az egymást követő terhelési ciklusok során először lépjük túl a határgradienst, N_{up} a ciklusok száma, amely megfelel annak az állapotnak, amikor a határgradienst először lépik túl az egymást követő terhelési ciklusok, $(\overline{g_{\Delta}})_{up}$ a relatív elmozdulási tartomány gradiense, amely megfelel annak az állapotnak, amikor a határgradiens először lépi túl a limitet az egymást követő terhelési ciklusok során, $(\overline{g_{\Delta}})_{low}$ az alacsonyabb relatív elmozdulási tartomány gradiense, amely

megfelel annak az állapotnak, amikor a határgradiens először lépi túl a limitet az egymást követő terhelési ciklusok során és $(\bar{g}_\Delta)_{lim}$ a határgradiens érték, amely meghatározza az instabil repedésnövekedés kezdetét.

A kiértékelés során a határgradienst értékét 5-re választottuk, azonban ebben a nagyságrendben (1,0–10,0) a kifáradási élettartam érzéketlennek bizonyult a tényleges értékére.

4.3. Valószínűségi alapú S-N görbe illesztés

A kifáradási görbéket az előállított nyers terhelés-kifáradási ciklus adatokhoz illesztettük. Ezen görbék fő jellemzői a következők voltak:

- A névleges feszültségtartomány-kifáradási élettartam (S-N) görbék összhangban vannak a hegesztési varrat kifáradás kiértékelésére vonatkozó szabványokkal (BS7608 [4], Eurocode 3 [5] vagy EN13445 [6]).
- Fárasztóvizsgálatokat több különböző R-tényezővel végeztük, ami számos S-N görbét eredményezett, amelyek eltérő átlagos stresszszinteket reprezentálnak.
- A fent említett kifáradási szabványokból kiindulva a közép feszültség az egyes S-N görbék eltolódását eredményezi a feszültség-élettartam térben, amik azonban állandó meredekségűek. Ezért az egyes mért adatpontokhoz különböző átlagos feszültség szinteken történő S-N görbe illesztése a közös meredekség és az egyes vizsgált R tényezőknek megfelelő eltolási tényező optimalizálásával egyidejűleg történt.

A vonatkozó szabványok szerint a minták kifáradási válasza az 1E4-5E6 ciklustartományában egy lineáris egyenlettel közelíthető, abban az esetben, ha a kifáradási ciklusok és terhelések logaritmusát ábrázoljuk. Az S-N görbe létrehozásához ezért a (6) egyenletet vezetjük be [3]:

$$\log(\Delta\sigma) = \frac{1}{m} \cdot \log(N_f) + C, \quad (6)$$

ahol $\Delta\sigma$ [MPa], a hegesztési varratra jellemző névleges feszültségtartomány, m $[(\log(\text{MPa}))^{-1}]$ az élettartamot leíró egyenes meredeksége (illesztési paraméter), C $[\log(\text{MPa})]$ az élettartam görbére jellemző konstans (illesztési paraméter).

A vizsgálati adatok szórásának kiszűrése érdekében az S-N görbéket 50%-os túlélési valószínűség mellett illesztettük a legnagyobb valószínűség statisztikai módszerének felhasználásával.

5. EREDMÉNYEK

5.1. Tompavarratok élettartama

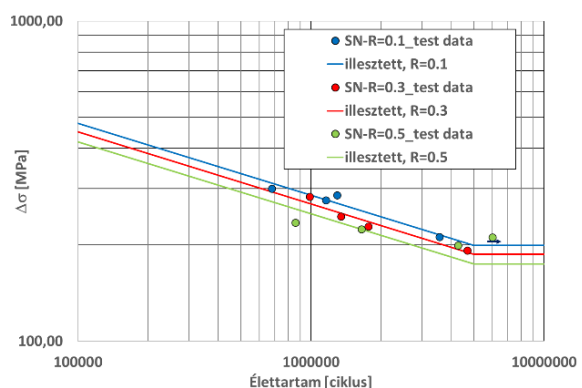
A tompavarratos próbadarabokra alkalmazott terhelési szintek összegzése, valamint a 4.2. szakaszban leírt módszertan szerint számított kifáradási ciklusok az alábbi 1. táblázatban találhatóak.

1. táblázat. A tompavarrattal ellátott próbatestek mérési eredményei

#	Max/min terhelés [N]	R [-]	N _f [ciklus]
1	Statikus, törésig	-	-
2	6 000/600	0.1	1 160 680
3	5 000/500	0.1	3 554 556
4	7 000/700	0.1	1 295 391
5	7 500/750	0.1	680 181
6	7 500/2 250	0.3	1 343 534
7	6 000/1 800	0.3	4 678 675
8	8 500/2 550	0.3	988 719
9	6 800/2 040	0.3	1 760,236
10	10 000/5 000	0.5	856 271
11	9 500/4 750	0.5	1 647 686
12	9 000/4 500	0.5	4 282 517
13	10 000/5 000	0.5	6 008 000*

*Kifáradási határt (5E6) elért mérés, megszakítva.

A tompavarratos minták teszteredményeiből, különböző (0,1, 0,3 és 0,5) R tényező mellett illesztett S-N görbék a 4. ábrán láthatóak.

4. ábra. A tompavarratos próbatestek illesztett S-N görbéi 0,1, 0,3 és 0,5 R tényező mellett

5.2. Sarokvarratok élettartama

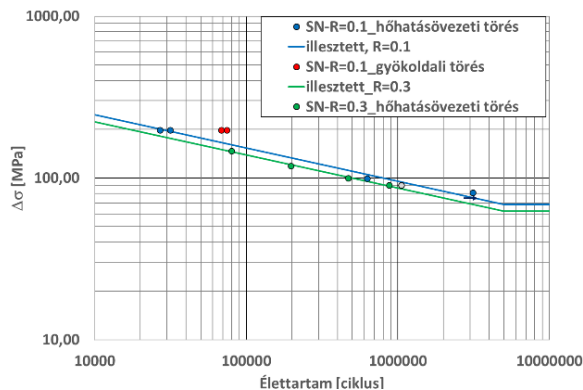
A sarokvarratos próbadarabokra alkalmazott terhelési szintek összegzése, valamint a 4.2. szakaszban leírt módszertan szerint számított kifáradási ciklusok az alábbi 2. táblázatban találhatóak.

2. táblázat. A sarokvarrattal ellátott próbatestek mérési eredményei

#	Max/min terhelés [N]	R [-]	N _r [ciklus]
1	Statikus, törésig	-	-
2	3 500/350	0.1	-*
3	3 500/350	0.1	-*
4	3 055/305.5	0.1	68 480
5	3 055/305.5	0.1	74 161
6	3 055/305.5	0.1	26 932
7	3 055/305.5	0.1	31 496
8	1 530/153	0.1	626 401
9	1 250/125	0.1	3 131 741
10	1 390/139	0.1	1 059 583
11	1 986/596	0.3	471 894
12	2 920/876	0.3	80 168
13	1 800/540	0.3	874 251
14	2 360/708	0.3	196 843

*A megválasztott frekvencia túl nagyknak bizonyult a szükséges elmozduláshoz, így kontroll hiba miatt a mérés leállt, a keletkezett eredmények alapján a más frekvencián való folytatás elvételére került.

A sarokvarratos minták teszteredményeiből, különböző (0,1, és 0,3) R tényező mellett illesztett S-N görbék az 5. ábrán láthatóak.

5. ábra. A sarokvarratos próbatestek illesztett S-N görbéi 0,1 és 0,3 R tényező mellett

6. KONKLÚZIÓ

Az eredmények alapján a fárasztóvizsgálatok sikeresnek mondhatók és a mért, valamint a számított eredmények nagyban segítették a későbbi vasúti forgóváz hegesztési varratainak végeelemes számításokat segített EN13749 szerinti élettartamvizsgálatát.

7. FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] EN 13749. Railway applications – Methods of specifying structural requirements of bogie frames, European Committee for Standardization, 2005.
- [2] ASTM E190-21, Standard Test Method for Guided Bend Test for Ductility of Welds, ASTM International, West Conshohocken, PA, 2021.
- [3] L. Kovács, T. Turcsán: Fatigue tests of welded connections, eCon Engineering Kft, Internal report, 2021.
- [4] BS 7608, 2014 – Guide to fatigue design and assessment of steel products, 2014 Edition, British Standards Institution (BSI)
- [5] Eurocode 3: Design of steel structures, European Committee for Standardization, Brussels, 2005
- [6] EN 13445. Unfired Pressure Vessels, European Committee for Standardization, 2018.